

MACARİSTAN BİLİMLER AKADEMİSİNDE ATATÜRK'ÜN 100. DOĞUM YILINI ANMA TÖRENİ

Körösi Csoma Derneği, Macar Bilimler Akademisi Tarih ve Felsefe Bilimleri Bölümü ve Lóránd Eötvös Üniversitesi Türk Filolojisi Kürsüsü 27 Ekim 1981'de Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümü dolayısıyla ortak bir anma toplantısı düzenlemiştir. Macar Bilimler Akademisi'nin onur salonunda yapılan oturuma Türk Tarih Kurumu'nun o zamandan beri maalesef vefat etmiş olan Başkanı Prof. Enver Ziya Karal'ın önderliğindeki Türk tarihçileri delegasyonu da katılmıştır. Delegasyon, o sırada Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu'nun görüşmeleri ile ilgili olarak Macaristan'da bulunuyordu. Türkiye Cumhuriyeti Macaristan Büyükelçisi sayın Osman Başman ve aralarında Kültür Ateşesi Hatay Savaşçı olmak üzere Büyükelçilik memurları da anma oturumunda bulunmak saygısını göstermişlerdir.

Anma oturumunu iki ülke tarihçileri Karma Komisyonu'nun Macar Bölümü Başkanı Prof. András Mócsy açmıştır. Demecinde büyük kişiliklerin tarihi biçimlendirmedeki rolünü belirtmiş ve Atatürk'ü "Tanrıdan esinlenmiş" /karizmatik/ önder tipi olarak nitelendirmiştir. Toplantının ortak başkanı olan Prof. Enver Ziya Karal ise kişisel anılarla işlenmiş tondaki konuşmasında Atatürk'ün kişiliğini ilgilendiren bazı yanlış görüşleri yalanlamış ve bu arada Atatürk'e bir diktatör olarak bakılmadığını inandırıcı kanıtlarla göstermiştir.

Verilen oniki konferans arasında ilkin Prof. György Hazai'nin "Atatürk ve Çağı" adlı konuşması yer almıştır. Tarihsel durumu kapsamlı olarak göstermiş ve Atatürk'ün uğraşlarının gelişmesine değinerek: "Kemal Atatürk'ün yaşam yolu; büyük sarsıntularla yüklü bir dönemi sadakatla yansıtmaktadır. Bu dönemde bir dünya imparatorluğu olan Osmanlı saltanatı yıkılmış ve ağır bir Ulusal Kurtuluş Savaşı sonunda yerini kesinlikle Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmıştır" diyen konuşmacı, sözlerini sürdürerek başka bir yandan nihai sorunlara Atatürk'ün verdiği yanıtın üçüncü dünyanın benzer dertleriyle savaşım yürüten ülkelere örnek olabileceğini söylemiştir. Sözlerini kişiliğini değerlendirerek bitirmiştir: "Kemal Atatürk, 1938'de gözlerini sonsuz olarak kapattığında çağımızın büyük bir kişisi yaşayanlar sırasından ayrılmıştır. Görüşleriyle ve cylemleriyle adını yurdunun tarihine altın harflerle yazmıştır".

Bundan sonra Atatürk döneminin canlı tanığı, Ankara Üniversitesi Macar Filolojisi Kürsüsü'nün kurucusu ve 15 yıl boyunca profesörü olan László Rásonyi söz almıştır. Kendisini doğrudan doğruya Atatürk'e bağlayan anılarını "Atatürk'ün Kültür Siyaseti ve Macarlar" adı altında özetlemiştir: Gazi'nin 1923'te İstanbul'a girişini, İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin kuruluşunu anlatmıştır. Dönemin en önemli kültürel reformlarına değinerek o zamanlar Macaristan'da okuyan Türk öğrencilerden söz etmiştir. Bunların arasında birçoğu / Bekir Sıtkı Çobanzade, Hamit Zübeyr Koşay, H.N. Orhun gibi/ daha sonra ülkeleri çapında ün kazanmıştır. Nihayet Béla Bartók'un Türkiye'deki halk türküleri toplama gezisini anmıştır ki, bilindiği gibi, bunun gerçekleşmesinde kendisinin de önemli rolü olmuştur.

Daha sonra dinleyiciler iki Türk konuşunun konferansını dikkatle izlemiştir. Türk Tarih Kurumu Başkan Yardımcısı Prof. Bekir Sıtkı Baykal "Atatürk ve İnkılabçılık" adlı

konuşmasında * inkılap kavramını saptamağa; daha doğrusu Atatürk'ün bundan ne anladığını, ona göre Türk inkılabının niteliklerinin, amaçlarının gerçek inkılabçıların özelliklerinin neler olduğunu tayin etmeğe gayret etmiştir. Türk İnkılabının temelini laiklik oluşturduğunu, yani siyaset ile dinin her alanda birbirinden ayrılması olduğunu vurgulamıştır. Konunun olağanüstü esaslı ve felsefi derinlikle açıklanışı hazır bulunan uzmanları o denli etkiledi ki, konuşmacıdan incelemeyi Macarca yayınlamak üzere istediler.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı memurlarından Bilâl Şimşir. "Atatürk'ün Dış Siyaseti Üstüne" adlı konuşmasında; bunun Macar dinleyiciler tarafından tanınmayan ayrıntılarından söz etmiştir. Bu arada Ankara Macar Elçiliği'nin kurulmasına değinmiş ve 1938'e dek Türkiye'nin 34 ülke ile diplomatik ilişkiler kurduğunu anımsatmıştır.

Judit Balázs, "Kemal Atatürk'ün İktisadî Siyasetinde Devletin Rolü" adı altında devletçilik sorunlarını ele alan konuşmasında genç Türk Cumhuriyeti'nin önündeki zorluklara değinmiştir. Bunlar, Osmanlı İmparatorluğu'nda asıl anamal yatırımlarının ancak kısmen gerçekleşmesinden ve bunun için kapitalizmin oluşmasında devletin müdahalesinin önemli çapta gerekli olmasından kaynaklıydı. Eğer, bunun sonucu olarak her alanda batıdan geri kalma giderilmemişse, bu yüzden hiç de Atatürk kabahatlı gösterilemezdi, çünkü o yapılması gerekenleri çok iyi biliyordu.

"Kemal'in Reform Siyasetini Eleştiren Görüşlerle İlgili Bazı Notlar" adlı konuşmasında Dzsıhangir Fahmi, soldan gelen bazı eleştirileri reddetmiştir. Dünyada yalnızca batı örneği bulunduğu bir zamanda kapitalist reformlara yönelik Türk yönetiminden sosyalist ideoloji gözüyle hesap sormanın yersiz olduğunu göstermiştir. İzmir Kongresi sırasında Atatürk'ün devletçiliği başlatmanın vaktinin daha gelmediğini gördüğüne ve onun için o zamanki konuşmasında bu soruna değinmediğine dikkati çekmiştir. Ağır sanayinin geliştirilmesine önem verilmediği de doğru değildir, çünkü ikinci 5 yıllık plan da maden cevheri çıkarma ve ağır sanayic öncelik tanımıştır.

Türk Filolojisi Kürsüsü Başkanı Prof. Zsuzsa Kakuk "Atatürk ve Türk Dil Reformu" adlı konuşmasında; Atatürk'ün birleşik, çağcıl ulusal dilin yaratılmasına ne kadar büyük bir rol oynadığı ve siyasal programıyla dil programını nasıl paralel kıldığı üzerinde durmuştur. Latin harflerinin alınmasından, dil yenileştirilmesi işinin başlamasından ve daha sonra Atatürk'ün kendisinin bulduğu mesleki sözcüklerden / mesela yüzey, dikey, üçgen, subay vb. / bahsetmiştir. Özet olarak, Atatürk'ü tarihin en büyük dil reformcuları arasında sıralamış ve bundan daha da büyük olan şeyin yetişkin bir dilci ile karşı karşıya bulunmamamız olduğunu söylemiştir.

"Atatürk ve Türk Tarih Kurumu" adlı konuşmasında Prof. Gyula Káldy-Nagy, 1910'da kurulmuş olan Osmanlı Tarih Encümeni'ni yeniden örgütleyerek 1931'de Atatürk'ün Türk Tarih Cemiyeti'ni oluşturduğunu ve adını 1935'te dil reformu çağında Türk Tarih Kurumu'na çevirdiğini açıklamıştır. Konuşmacı, daha sonra Atatürk'ün amacının her şeyden evvel Osmanlılar öncesi Türklük tarihinin araştırılmasına ve Türkler'in dünya tarihindeki rolünün ortaya çıkarılmasına yardımcı bulunmak olduğunu belirtmiştir. Bir zamanların bilginler derneğinden böylece Atatürk'ün önerdiği ilkeler ve etkili maddi desteğiyle kısa bir süre içinde değerli dergileriyle ve yayın dizileriyle uluslararası geniş bir üne sahip olan bilimsel kurum olmuştur.

Maria Kenessey yukarıdaki konuşma ile sıkı sıkıya bağlı ve Atatürk'ün aynı şekilde candan sevdiği bir konuyu "Türk Dilçiliğinde Türk Dil Kurumu'nun Rolü" nü seçmiştir. 1932'de kurulan kurumun hem programı, hem de uğraşımı bakımından başka

* Bu konuşmanın metni s. 893 de yayınlanmaktadır.

ülkelerde bulunan bilimsel derneklerden çok daha fazla bir dil bilim akademisine benzediğini belirtmiştir. Bu düşünceye dayanarak Türk Dil Kurumu'nun çok yanlı çalışmalarını - sözlük yayınlarıyla başlayarak dil kültürüyle ilgili faaliyetleri izleyerek ve folklor araştırmalarıyla bitirerek - göstermiştir. Kurumun kurduğu ödüllerden ve daha sonra ulusal dil yaratımında yürütülen savaşım alanındaki Türk ve Macar dil geliştirmedeki paralel özelliklerden söz etmiştir.

Géza Dávid ise "1923-1938 Arasında Türk- Macar İktisadi İlişkileri" konusunu ele alarak iki ülke arasındaki mal değiş-tokuşu çerçevesi içinde Türk iktisadının yapısal değişiminin canlı çalışmalarına - tarımda, hayvancılıkta, meteorolojide ve sanayide - katılan Macar uzmanlarından/mesela Ferenc Csiki, Sándor Lippai ve János György tarımda, Antal Réthly meteorolojide, Imre Ormos bahçıvanlık kollarında/ bahsetmiştir. İki ülke arasında bir zamanki canlı ilişkilerin bugünkü ve gelecekteki işbirliğine benzer biçimde meyveli olarak teşvik edebileceğini vurgulamıştır.

Edit Tasnádi "Türk Edebiyatında Atatürk" adlı konuşmasında Cumhuriyetin kurucusunu anan eserlere değinmiş ve kendisinin en çok şiiri ele aldığını belirtmiştir. Şiir kısmen Osmanlı kaside geleneklerine dayanarak Atatürk'ü ululaştırmakta, kısmen gerçekçi bir temelde yurdunun kurtarıcısı olarak göstermektedir. Öte yandan halk edebiyatı halkın Atatürk'e bağlılığını basit sözcüklerle açıklamaktadır. Onun baş kahramanı olduğu bir roman yoktur, ama Kurtuluş Savaşından söz eden yapıtlarda kendisinin varlığı tartışma götürmez. Konuşmacı, Atatürk'ün "Söylev"ini A. Binyazar'ın sözleriyle nitelendirmiştir: "Herşeyi kendisi yaptığı gibi kendi romanını da kendisi yazmıştır."

Előd Vass "Atatürk Çağında Türk-Macar Kültürel İlişkileri" konusunu ele almıştır. Konuşmacı, 1927'de Türkiye'de 3000 Macar'ın yaşadığını anımsatmıştır. Bunun çoğu Ankara'da /1200-1500 kişi/ ve İstanbul'da /1000 kişi/ yaşamıştır. Uzunca bir süre Ankara'da yaşayan sanatçılar arasında Atatürk'e duyduğu saygıdan ötürü bir mermer heykel yapan Lajos Rápolthy üzerinde durmuş ve sonra İstanbul'da konserler veren Szervászky ailesini anmış ve doğal olarak Béla Bartók'un konferanslarına ve araştırma gezisine değinmiştir. Son olarak ise Atatürk'ün Macar Halkı'na yolladığı mesajını zikretmiştir. Atatürk, bu mesajının Türk Cumhuriyeti'nin 10. yıldönümü dolayısıyla Ankara'da bulunan bir Macar delegasyonuna hitaben söylemiştir.

Anma oturumu Körösi Csoma Derneği Başkanı Prof. Károly Czeglédy'nin kapanış konuşmasıyla sona ermiştir. Prof. Czeglédy, söz konusu olan dönemde Türk-Macar dostluğunu en iyi bir biçimde temsil eden başlıca alanları yeniden gözden geçirmiş, candan sözlerle Atatürk'ün kişiliğinin ve yapıtının dünya tarihindeki önemini övgüyle anmıştır.

GÉZA DAVID VE PÁL FODOR

